

Zaradi vrste poslatkov pa bo gotovo zanimiva tudi za širšo strokovno javnost.

Jožy Prinčič

Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Celju, Zgodovinski arhiv v Celju, Celje 1997, 352 strani

Zgodovinski arhiv v Celju praznuje letos štiridesetletnico svojega delovanja. Ta lep jubilej je med drugim trajno zabeležil z izdajo Vodnika po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Celju, ki je bil prvič predstavljen v mesecu oktobru v Celju.

In kaj nam nudi novo izdani Vodnik? Ko ga odpremo, se najprej seznanimo z njegovo okvirmo vsebine, ki nam je podana preko kazala. Ravnatelj Zgodovinskega arhiva v Celju g. Rudolf Koželj nadalje v uvodni besedi spregovori o dosedanjih objavah pregledov arhivskega gradiva celjskega Zgodovinskega arhiva in zaključuje, da je Vodnik rezultat strokovnega dela vseh delavcev, zaposlenih v Zgodovinskem arhivu sedaj in v preteklosti. Sledi pregled razvoja arhivske dejavnosti na celjskem od začetkov varovanja arhivskega gradiva, ustanovitve Zgodovinskega arhiva do današnjega stanja, problemov in perspektiv. Navodila uporabnikom so kratka in jasna, prav tako tudi pregled arhivskih fondov in zbirk, ki se pričinja z zbirkami listin. Listine so nanašane posamično in poleg datuma izstavitve in številke vpisa v inventarno knjigo je navedena tudi zadeva, na katero se listina nanaša. Naslednji zbirki: rokopisi in urbarji so navedeni podobno kot listine. Pri vsaki od zbirk so opisani kriteriji, ki so določali vzpostavitev določene zbirke, oziroma je naveden najosnovnejši skupni imenovalce dokumentov, ki tvorijo določeno zbirko. Osmoyna razvrstitev prikaza arhivskih fondov v Zgodovinskem arhivu v Celju je sledeča: državni in avtonomni organi, okupacijski organi, politični in vojaški organi NOB, organi družbenopolitičnih skupnosti, pravosodni organi, gospodarstvo, izobraževanje, kultura, zdravstvo in socialno varstvo, družbenopolitične organizacije, politične stranke, društva in družbene organizacije, cerkvene ustanove ter osebni in družinski fondi in zbirke. Pri fondih so najprej navedeni pregledni splošni historijski ustvarjalcev, pri konkretnem arhivskem fondu pa konkretni historični z vsemi potrebnimi podatki (o nastanku, organizaciji, reorganizaciji in eventualni ukinitvi ustvarjalca). Nadalje sta navedeni najstarejša in najmlajša letnica gradiva v okviru fonda, količina gradiva, pripomočki za uporabo, vsebina ter po potrebi opombe, kjer se nahaja opozorilo glede posebnosti posameznih fondov. Krajevno kazalo, seznam spremenjenih krajevnih imen ter navedba publikacij, ki jih je izdal Zgodovinski arhiv v Celju zaključujejo publikacije. Dobrodošla bi bila verjetno tudi navedba bibliografije delavcev, ki so bili in so zaposleni v Zgodovinskem arhivu v Celju, ki pa seveda ni predpisan element vodnika. V Vodniku so objavljene tudi reprodukcije arhivskega gradiva (nekatero v barvni tiskovnici), ki publikacijo prijetno popestrijo.

Po pregledu vodnika menim, da je pravi vtis in zaključek ta, da vodnik nudi uporabniku zelo dobro orientacijo po arhivskem gradivu, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju in da je z izlajo te publikacije arhiv slostojno obeležil svojo štiridesetletnico obstoja.

Sonja Anžič

Vodnik po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, Nova Gorica 1997

Ob 25-letnici Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici in 50-letnici priključitvi Primorske k matični domovini, smo raziskovalci, ljubitelji zgodovine in drugi uporabniki dobili v roke pregled pisne kulturne dediščine severno-primorskega območja, ki jo je v 25 letih zbral Pokrajinski arhiv v Novi Gorici.

Vodnik obsega 264 strani, na katerih je poleg uvodnega poglavja še sedem poglavij. Najprej je izčrpno prikazan razvoj arhiva s seznamom publikacij, ki jih je arhiv izdal in s seznamom zaposlenih v letih 1966 do 1997. Sledijo "Napotki za uporabo vodnika ter drugi nasveti za uporabo arhivskega gradiva", ki vsebujejo v uvodnem delu podatke o zakonskih osnovah za izdelavo vodnika in o sestavi vodnika s pomočjo programskega paketa "Armida", v nadaljevanju pa je opisana sestava podatkov za vsak fond oziroma zbirko, krajevno kazalo in splošna pojasnila o pogojih uporabe arhivskega gradiva. Osrednji del vodnika je pregled po 786 fondih in zbirkah (okoli 2000 tm). Klasifikacija fondov in zbirk upošteva nedavna prizadevanja Arhiva RS po enotni klasifikaciji fondov in zbirk v arhivih. Od vseh klasifikacij, kar jih je bilo v vodnikih na slovenskem do sedaj, se mi zdi ta klasifikacija najboljše. Manjka splošni pregled zakonskih osnov posameznih vrst institucij in to je edina pomanjkljivost tega vodnika. Za pretežni del ustvarjalcev so takšni pregledi že napisani in nam vsem dobro znani, odtod morda razumemo, zakaj teh pregledov ni. Toda Primorska je specifična pokrajina v Sloveniji in le na Primorskem hranijo fonde ustvarjalcev, ki jih ostali del Slovenije ne pozna zaradi državnopravnih okvirov, v katerih so bili deli Primorske skozi stoletja. Fondi so številčeni zato, da je lahko uporabljati "krajevno kazalo fondov in zbirk". Na ta način nimamo samo vpogleda v fonde iz določenega kraja, ampak imamo v kazalu polatek o kraju, ki se pojavljanja čez celotni pregled fondov (po ujemem mnenju je takšno kazalo boljše od preprostega kazala fondov po krajih). K osrednjemu delu vodnika spadata še izbor "Virov in literature", ter "Okrajšave in kratice", ki so bile uporabljene pri sestavi seznama fondov. Povzetek je napisan v slovenščini, angleščini, nemščini in italijan-

ščini. Vodnik je popestren z barvnimi fotografijami ter lično in pregledno izdelan. Samo želimo si lahko, da bi načrti arhiva o izdaji vodnika na zgoščenki oziroma na spletnih straneh zaživeli v najkrajšem možnem času.

Žarko Bizjak

Registraturni načrt za namestništvo in okrajna glavarstva na Kranjskem, za objavo pripravila in prevedla Olga Pivk, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana 1996, redaktorica dr. Ema Umek, Tiskarna KURIIR Ljubljana, naklada: 200 izvodov, 70 strani

Arhivistka Arhiva Republike Slovenije Olga Pivk je prevedla v slovenščino in pripravila za objavo Registraturs-Plan für die Staatshalterei und die Bezirkshauptmannschaften in Krain, ki je izšel leta 1851 v Ljubljani kot pripomoček za enotno sistematično razvrščanje oziroma arhiviranje spisov na podlagi vsebine. Veljal je za leto poprej ustanovljeno Namestništvo v Ljubljani kot najvišjo državno upravno oblast v deželi in za podrejena okrajna glavarstva kot najnižja državna oblastva. Nova upravna oblastva, nastala po letu 1848, so na ta način poenotila pisarniško poslovanje, ustvarila pogoje za hitro in pravilno reševanje ter arhiviranje zadev in hkrati olajšala delo državnim uradnikom pri namestništvu in okrajnih glavarstvih. Za Namestništvom v Ljubljani je isti registraturni načrt vse do leta 1918 uporabljala tudi Deželna vlada za Kranjsko, na kar pa v naslovu publikacije tedaj ni moglo biti posebej opozorjeno.

Sistematično razvrščanje arhivskega gradiva po vsebini na podlagi sicer različnih registraturnih načrtov v kombinaciji z vložnim zapisnikom oziroma bolj poznanim pod imenom delovodnik je za centralne urade na Dunaju, kakor tudi za vsa državna in avtonomna deželna oblastva na Kranjskem značilno že od srede 18. stoletja pa do leta 1918, ko so na splošno prenehali uporabljati način odlaganja rešenih zadev po snovi. V prvi polovici 18. stoletja je kranjski stanovski register Karel Zajfrid Perizhoffer začel po snovi preurejati tudi starejši del spisov kranjskih deželnih stanov, skupaj z Viljemom Heilom pa sta sredi 18. stoletja po snovi preuredila gradivo tedaj ukinjenega kranjskega viceodomskega urada. V obdobju Stare Jugoslavije se je registraturni načrt obdržal le pri upravnih oddelkih velikega županstva mariborske in ljubljanske oblasti ter Banske uprave Dravske banovine celo tja do leta 1945. Razvrščanje gradiva po vsebini je po letu 1923 značilno tudi za upravne organe na slovenskem ozemlju, priključenem Italiji, znova pa so ga uvedli tudi Nemci pri okupacijskih upravnih organih na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem med 1941 in 1945. Ljudska oblast v Socialistični republiki Sloveniji ga je znova uvedla pri upravnih organih šele z letom 1956. Takšen sistem velja tudi za državne upravne organe in organe lokalnih skupnosti v Republiki Sloveniji od leta 1994,

pri čemer je treba poudariti, da klasifikacijski načrt za razvrščanje zadev od tedaj ni enoten in je prepuščen posameznim organom. Zaradi zelo različnih pristojnosti, nalog in funkcij teh organov je to nujnost, ki pa ima tudi velike slabosti.

In zakaj je sedaj potreben prevod in ponatis enotnega registraturnega načrta iz leta 1851?

Nedvomno bo načrt koristen pripomoček arhivistom pri nadaljnji strokovni obdelavi arhivskega fonda Namestništva v Ljubljani v letih 1851 do 1854 in 1860 do 1861 ter fonda Deželne vlade za Kranjsko od 1854 do 1860 in od 1861 pa vse do propada avstro-ogrske monarhije leta 1918. Poleg tega kaže na podlagi enotnega registraturnega načrta obnoviti prvotno ureditev številnih ohranjenih fondov okrajnih glavarstev na Kranjskem, ki so načrt uporabljala od leta 1851 pa do 1918, nekatera pa tudi nekaj let dalj. Načrt se pri okrajnih glavarstvih ni uporabljal le v letih od 1854 do 1867, ko so namesto njih mešani okrajni uradi poslovali po posebnih navodilih pisarniškega poslovanja. Posebno vprašanje je tudi, koliko so posamezna okrajna glavarstva načrt tekom let modificirala oziroma dopolnjevala, saj so jim predpisi to dovoljevali.

Na drugi strani pa naj bi bil objavljen enoten registraturni načrt tudi eden od osnovnih informacijskih pripomočkov, lahko hi ga imenovali tudi vodnik, za znanstvenoraziskovalne in študijske potrebe, saj nudi uporabnikom, predvsem zgodovinarjem, temeljni pregled nad vsebino fondov deželne in okrajne državne uprave na Kranjskem za obdobje od 1851 do konca prve svetovne vojne, 38 glavnih snovnih skupin, imenovanih fascikli, ki so razdeljene na večje ali manjše število podskupin - oddelkov, skupaj z abecednim kazalom stvarnih gesel nudijo izčrpen pregled nad številnimi temami oziroma zadevami, ki jih je najti v arhivskih fondih za najrazličnejša raziskovanja, projekte, študije, seminarske in diplomske naloge s področja zgodovinarstva. Za ilustracijo: v kazalu pod črko R najdemo naslednja gesla: rabelj, ranocelniki, razredni davek, razsvetljava mest, rečna policija, reke, regulacija, ribolov, rojstva - izkazi, rokodelstvo, roparji, roparske tolpe - kraje, roparske živali - nagrade zanje, rudarski uradi, rudarstvo in rudnik Idrija.

Nenazadnje je enoten registraturni načrt lahko tudi dober zgled današnji državni upravi in lokalnim skupnostim, kako urediti ta vprašanja enotno vsaj za upravne enote ter nova mesta in občine. Le tako bosta nova slovenska državna uprava in lokalna samouprava lahko dosegli cilj, ki sta si ga leta 1994 zastavili v Uredbi o pisarniškem poslovanju in o dolžnostih upravnih organov do dokumentarnega gradiva (Ur.l. RS, št. 72/94, popravek št. 2/94). Zapisali so, da je vsako delo upravnih organov treba dokumentirati z ustreznimi zapisi, ki jih je potrebno evidentirati in klasificirati po vsebini na podlagi klasifikacijskega načrta, tako da je delo kasneje mogoče pregledovati, preverjati njegovo pravilnost, dokazovati dejstva in ohraniti zapise kot kulturno dediščino.

Vladimir Žumer